Межрегиональные предметные олимпиады КФУ
профиль «Татарский язык»
Заключительный этап
ОТВЕТЫ
2025-2026 учебный год

10-11 классы

I. Искергән сүзләрнең хәзерге татар әдәби телендәге вариантларын языгыз./ Напишите современные варианты устаревших слов. **(*10 баллов)*** *За каждый правильный вариант по 2 балла.*

Имла **-** дөрес язу, орфография
Ошбу – бу, шушы
Ярлык – фәрман, указ, боерык
Иҗтиһат –тырышлык
Берлән - белән

II. Татар халык шагыйре С. Хәкимнең *Бер тауда ун чишмә, Сереңне син чишмә* **шигъри юллары күпләргә таныш. Әлеге өзектә кулланылган *чишмә* сүзендә нинди аерма бар? Тел белемендә бу күренеш ничек дип атала? Җавабыгызны дәлиләгез**. / Многим знакомы строки татарского народного поэта С. Хакима: “Бер тауда ун чишмә, Сереңне син чишмә”. Объясните смысловое различие слова *чишмә* в данном отрывке. Как называется данное лингвистическое явление? Обоснуйте свой ответ. **(*20 баллов).*** *За верное толкование каждого значения по 5 баллов; за определение термина – 5 б.; за примеры-доказательства -5 б.*)

Шигырьнең беренче юлындагы *чишмә* сүзе исем сүз төркеменә карый, җир астыннан бәреп чыга торган *су чыганагы; кизләү* мәгънәсен белдерә. Икенче очракта – *чиш-* фигыленең юклык формасында килүе. Бу – омонимия күренеше, әлеге ике сүз – омоформалар. Мәсәлән, бар- бар, салма- салма, кара-кара һ.б.

III. Сүзләрнең тамырын языгыз. / Запишите корни предложенных ниже слова. **(10 баллов).** *За каждый правильный вариант по 2 б.*

Безелдәвек – без-
Сырганак – сыр-
Кисемтә – кис-
Кадак –када-
Аңлаешсызлык – аң-

IV. Сүзләрнең татарча тәрҗемәсен языгыз. / Переведите слова на татарский язык. *За каждый правильный вариант по 1 баллу*). **(10 баллов)**.

Государство - дәүләт

Животный мир – хайваннар дөньясы
Претензия– дәгъва
Парикмахерская – чәчтарашханә
Голубь- күгәрчен
Здоровье – сәламәтлек
Гордость– горурлык
Строитель – төзүче
Критика- тәнкыйть
Ясность – ачыклык, аңлаешлылык

V. *Орфография* һәм *орфоэпия* терминнарына билгеләмә бирегез / Дайте определение терминам *орфография* и *орфоэпия* **(10 баллов).** *За каждый правильно данное определение по 5 баллов.*

Орфография – Тел белеменең дөрес язу кагыйдәләрен, орфографик принципларны өйрәнә торган тармагы. Ул *орфо-* – дөрес, *графо–* язу сүзләреннән ясалган термин.

Орфоэпия - тел белеменең үрнәк әйтелеш нормаларын өйрәнә торган тармагы. Орфоэпия әдәби әйтелеш нормаларын билгели. Дөрес әйтелешнең үзен дә *орфоэпия* термины белән атап йөртәләр.

VI. Шигырне укыгыз һәм күп нокталар урынына тиешле хәрефләрне куегыз. / Прочитайте стихотворение и вставьте пропущенные буквы вместо многоточий **(10 баллов).** *За каждый правильный ответ по 1 баллу*.

Буран

Тик кенә торганда капланды тома**н**га бар **һ**ава;
Кар оча, кар себерелә, кар кот**ы**рына һәм кар ява.
Кар бәрә йөзгә рә**х**имсез, күз ачып булмый карап;
Һәр кара нәрсә — бүре һәм **һ**әр маяк булды карак.
Карны җиңгән күк, төшә җиргә тон**ы**к ай яктысы;
Ай да куркы**н**ган шикелле: бер сары, бер ак төс**е**.
Көн буе яткан иде, үлгән җылан күк, юл тыныч;
Чыкты соң кайдан адашт**ы**ргыч буран — бу курк**ы**ныч? (*Г. Тукайдан*)

VII. Җөмләләрне укыгыз. Һәр җөмләдә бер үк сүз төшеп калган, аны табыгыз һәм тиешле формада куеп языгыз. 2 һәм 4 нче җөмләдә тамырдаш сүзләр дә төшеп калган, аларны да тиешле формада куеп языгыз. / Прочитайте предложения. В каждом предложении пропущено одно и то же слово. Во 2 и 4 предложениях пропущены и однокоренные слова. Впишите их в нужной грамматической форме. *За каждый правильный ответ по 2 балла.* **(10 баллов)**.

1) **Кул** туңганда ике кат бияләй киеп җибәрәсең. 2) Аннары ул **кулына** портфелен тотып, китапларын **култык** астына кыстырып, саубуллашып чыгып китте. 3) Синең өчен **кулга** каләм алдым, синең өчен аны сындырдым. 4) Бишәр, унар, йөзәр әсир тоткан бәкләр эшче **кулсыз** калды.

VIII. ***Яхшы сүзгә таш эри*** **мәкален сез ничек аңлыйсыз? Шушы мәкальдә әйтелгән фикергә үз мөнәсәбәтегезне 80 сүздән ким булмаган язмада белдерегез. Фикерегезне раслап, 2 дән ким булмаган дәлил китерегез./** Как вы понимаете пословицу *От доброго слова камень тает*? Опираясь на это **выражение,** напишите сочинение-рассуждение (не менее 80 слов). Выражая свое отношение приведите не менее 2 довода-примера *(***20 баллов***)*.

№	**Сочинениене бәяләү критерийлары**	**Баллар**
I	***Иншаның эчтәлеге***	
	Язманың эчтәлеге темага туры килә. Эчтәлеге тулысынча ачылган. Икедән артык дәлил бирелгән.	4
	Язманың эчтәлеге, нигездә, темага туры килә. Эчтәлеге ачылган. 1-2 гомуми дәлил бар.	3
	Язманың эчтәлеге гомуми. 1 дәлил бар.	2
	Язманың эчтәлеген бирүдә җитди ялгышлар бар. 1 дәлил дә юк	1
	Язманың эчтәлеге ачылмаган **яки** мисал буларак дәлил язылмаган.	0
II	***Иншаның тел ягы***	
	Язманың мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге, язу эзлеклелеге	
	Эш мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана: – логик хаталар юк, язуда эзлеклелек бозылмаган; – абзацларга бүленештә хаталар юк.	2
	Эш мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана, **ләкин** 1 логик хатасы бар, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **1** урында хата бар.	1
	Язмада сөйләм үстерүгә омтылыш бар, **ләкин** логик хаталарның саны 1 дән артык, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **2** урында хата бар.	0
	Төгәллек һәм сөйләм матурлыгы	

	Язмада фикер төгәл, төрле грамматик формалар кулланылган.	2
	Язмада фикер төгәл, **Ләкин** бер генә төрле сөйләм калыпларыннан файдаланылган, **яки** язмада төрле грамматик формалар кулланылган, **ләкин** фикер төгәллеге бозылган.	1
	Сүз байлыгыннан тиешенчә файдалана алмаган, бер үк төрле җөмлә калыпларын гына кулланган.	0
III	***Грамоталылык***	
	Орфографик нормаларның үтәлеше	
	Орфографик хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар).	3
	Хатасы 2 дән артык түгел.	2
	3-4 хата җибәрелгән	1
	Хаталарының саны 4 тән артык	0
	Пунктуацион нормаларның үтәлеше	
	Пунктуацион хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар).	3
	1-3 хатасы бар.	2
	4-5 хатасы бар.	1
	Хаталарының саны 5 тән артык	0
	Тел нормаларының үтәлеше	
	Грамматик хаталары юк	2
	1–2 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 2 дән артык	0
	Сөйләм нормаларының үтәлеше	
	Сөйләмгә кагылышлы 1 генә хатасы бар	2
	2–3 хатасы бар	1
	Хаталарының саны **3** тән артык	0
	Этикага кагылышлы нормаларның үтәлеше	
	Этикага кагылышлы хаталары юк	1
	Хаталары бар (1 һәм 1дән күбрәк)	0
	Язмада фактларны бирүдәге төгәллекнең үтәлеше	
	Фактик хаталары юк.	1
	Фактик хаталары бар.	0
Язма эш өчен максималь балл		**20**